

hoofdstuktitel 'Een grote strategie?' immers van een ferm vraagteken heeft voorzien. Hoe dit ook zij, Tracy introduceert het begrip met betrekking tot de keizer zonder enige aarzeling in zijn inleidend eerste gedeelte over 'Strategy and Finance'. Daar legt hij ook het bekende systeem van overheidsfinanciering onder Karel V bekwaam uit. Hij besteedt ruim aandacht aan het moeizame streven van de regering naar belastinghervormingen en het verkrijgen van liefst steeds hogere subsidies van vertegenwoordigende politieke lichamen, alsmede aan de ook niet bepaald ongecompliceerde verhouding met de grote bankiers, die werden geacht de keizer een schier onophoudelijke stroom van kredieten te verstrekken.

In het tweede gedeelte van zijn boek beschrijft Tracy de campagnes van Karel V tussen 1529-1552. Ook hier komt de lezer natuurlijk veel bekend voor, maar Tracy weet door gebruik te maken van de meest uiteenlopende gedrukte en ongedrukte bronnen toch een eigen toon aan te brengen. Hij richt zijn oog namelijk steeds op de financiële planning en de daadwerkelijke uitvoering daarvan, met alle daarbij behorende haken en ogen: bijvoorbeeld moeizaam politiek overleg en risicovolle ad-hoc beslissingen. De financiële en fiscale gevolgen van Karels militaire mega-ondernemingen, zoals de geslaagde verovering van Tunis in 1535 en de veldtochten in het Rijnland en in Noord-Frankrijk in 1543-1544, drukten vooral zwaar op Castilië en in mindere mate op de rijke Nederlandse provincies Brabant, Vlaanderen en Holland. Maar zijn mislukte tocht tegen Algiers had hij weer niet kunnen ondernemen zonder de aanzienlijke geldelijke subsidies van zijn Zuiditaliaanse onderdanen. Het losgeld voor twee zonen van Frans I werd gedeeltelijk besteed aan een groots opgezette tocht met een Donauvloot (1532) als antwoord op het oprukken van sultan Suleyman de Grote uit Hongarije in de richting van Wenen (West-Hongarije is niet hetzelfde als het huidige Slowakije, 139).

Het derde gedeelte van het boek handelt in het bijzonder over de direct aan de oorlogen gerelateerde belastingen in Castilië, Napels, Brabant, Vlaanderen en Holland en de implicaties daarvan voor de binnenlandse politiek. Voor de Nederlanden als geheel kent Tracy in dezen veel meer belang toe aan de provinciale Staten dan aan de Staten-Generaal (311 noot 22) — een mening die hij mogelijk zou herzien na kennisneming van H. G. Koenigsbergers recente boek *Monarchies, States Generals and Parliaments. The Netherlands in the fifteenth and sixteenth centuries* (Cambridge, 2001). Kortom: vooral de uitvoerige en belangwekkende behandeling van de financiering der beschreven oorlogen vormen het sterke punt van dit boek, meer dan de beschrijving van louter militaire of politieke ontwikkelingen.

M. E. H. N. Mout

H. P. M. van de Venne, *Cornelius Schonaeus Goudanus (1540-1611), I, Leven en werk van de christelijke Terentius. Nieuwe bijdragen tot de geschiedenis van de Latijnse scholen van Gouda, 's-Gravenhage en Haarlem* (Dissertatie Nijmegen 2001; Haarlem reeks XV-i; Voorthuizen: Florivallis, 2001, 604 blz. in 2 banden, ISBN 90 75540 15 9).

Schonaeus, humanist, pedagoog en schrijver van een indrukwekkende reeks Latijnse schooldrama's, heeft nu dan toch eindelijk zijn biograaf gevonden. In jarenlange speurtochten werd door Van de Venne de basis gelegd voor een waarlijk indrukwekkende trilogie over Schonaeus, drie degelijk gedocumenteerde publicaties over diens leven en werk, zijn vriendenkring en zijn publicaties, alle verschenen in 2001. De hier besproken biografie valt dan weer uiteen in twee delen: het levensverhaal en een reeks bijzonder functionele bijlagen.

Het verhaal van Schonaeus' leven wordt verteld in een 'Leven in vogelvlucht' en negen

hoofdstukken met de volgende onderwerpen: geboorteplaats en geboortjaar (1540), schooltijd (1547-1559), studie in Leuven (1560-1562/1563), leraarschap in Haarlem (1564-1571), rectoraat in Den Haag (1572-1574), rectoraat in Haarlem (1574-1609), kinderen en kleinkinderen, karakterschets, en besluit. Het leven in vogelvlucht is wat erg uitgebreid — de vogel heeft wat langzaam gevlogen — en de vele details benemen de lezer nogal eens het zicht op het geheel. De negen hoofdstukken zijn strak onderverdeeld in kleine gedeelten met elk een eigen thema of theemaatje. Vaak knap gekozen illustraties verlevendigen de tekst.

Ondanks het feit dat ook hier soms wat veel details worden verstrekt, met name in de voetnoten, is het een verhaal dat zich prettig laat lezen. Belangrijk is dat er door nijver archiefonderzoek veel nieuwe gegevens te voorschijn zijn gebracht. Zo kennen we nu de ouders van Schonaeus, weten we nieuwe details over zijn Goudse schooltijd, is bekend geworden dat hij in Leuven op een Goudse beurs studeerde en dat hij de studie niet met een licentiaat heeft kunnen afronden. Een tot op heden nooit eerder genoemd feit is het rectoraat van de Haagse school. Ook over Schonaeus' rectoraat in Haarlem zijn veel nieuwe gegevens aan het licht gekomen, met name over het toch wel opvallende feit dat de katholieke Schonaeus na de alteratie van de stad betrekkelijk rustig rector van de stadsschool kon blijven.

En dan grijpt de lezer nieuwsgierig naar de tweede band van dit boek. Niet minder dan 27 bijlagen geven een imposante reeks bronnen die Schonaeus' leven en werken stevig in het kader van tijd en plaats zetten. Zo komen aan de orde: de bewaarde portretten van Schonaeus, docenten die hem gevormd hebben, de inkomsten die hij als docent en rector genoot, de publicatie en opvoering van zijn schooldrama's, leerlingen en commensalen, bewaarde testamenten, bijzonderheden over de editie van de vier oudste toneelstukken in Keulen in 1591 onder de titel *Terentius Christianus*, gegevens over schoolreglementen, collegae docenten en curatoren.

Bijzonder interessant is bijlage 17, 'Boekenleveranties aan Schonaeus door de *Officina Plantiniana* te Antwerpen', de aantallen en prijzen van tussen 1570 en 1610 geleverde boeken, waaronder grote aantallen van Schonaeus' eigen publicaties. Speciale aandacht verdient bijlage 27, 'Bronnen voor onze kennis van het leven van Cornelius Schonaeus Goudanus.' Het zijn 108 letterlijke citaten en samenvattingen uit archiefstukken, de meeste opgespoord in het Archief voor Kennemerland te Haarlem en het Streekarchief Hollands Midden te Gouda. Evenals het levensverhaal zijn ook deze bronnen chronologisch geordend, voorzien van inhoud en datum, en waar nodig met aantekeningen toegelicht.

Tot zover het goede, zeer goede nieuws. Helaas is er ook slecht nieuws te melden. Wat ik al vaker in recensies heb geschreven, geldt helaas ook voor deze publicatie: het register van personen, plaatsen en zaken is onvolledig. Het staat er weer: 'Het register bevat in één alfabet de voornaamste persoons- en plaatsnamen, onderwerpen en titels van werken.' Dan lees ik ook nog: 'Omdat Bijlage 14 voor zichzelf spreekt, is deze niet opgenomen in het Register. Eveneens zijn de namen in de hoofdtekst op pp. 260-264 niet opgenomen, omdat deze reeds daarvoor uitvoerig aan bod zijn gekomen.' Aan de ene kant dus een rijk boek, met een schat aan historische gegevens, en aan de andere kant een register dat is toegesneden op de hoofdonderwerpen van het boek en daardoor veel van de opgedolven schatten in het duister laat liggen.

Het mag klinken als een persoonlijk 'Caeterum censeo ...', maar ik blijf erop hameren: wanneer houden we nu eens op met het maken van deze onvolledige registers? Belangrijke boeken als de hier besproken publicatie zijn niet alleen van belang voor onze kennis van hun hoofdonderwerpen, in dit geval Schonaeus en de scholen waar hij studeerde en werkte, maar bevatten ook veel kostbaar historisch materiaal voor onze kennis van andere personen en zaken. Dit soort publicaties heeft ook een functie als naslagwerk, en het gebeurt niet zelden dat een goed register zaken aan het licht brengt die elders maar moeilijk of niet zijn te vinden.

Tenslotte nog dit. Ik heb me verwonderd over het besluit van het Besluit op bladzijde 297: ‘Door dit speurwerk (in archieven) is bij mij steeds meer de overtuiging gegroeid dat een op deze wijze ingesteld onderzoek eveneens bij veel andere humanisten uit de Nederlanden tot nieuwe resultaten en inzichten zal leiden. Alleen door ook hier de platgetreden paden — die helaas bezaaid liggen met steeds opnieuw herhaalde halve waarheden en hele onwaarheden — te verlaten, zal het mogelijk zijn om onze kennis van het leven en de werken van deze cultuurdragers met tal van onbekende gezichtspunten te verrijken. Hopelijk mag deze studie daartoe een nieuwe impuls geven.’

Wordt hier niet voorbijgegaan aan het centrale feit dat de omvang en kwaliteit van het beschikbare bronnenmateriaal voor onze kennis van die humanisten heel verschillend is? Schonaeus heeft over eigen leven en werk weinig gegevens achtergelaten. Maar neem nu zijn jongere collega Gerardus Joannes Vossius, van wie we autobiografische schetsen hebben, een correspondentie van meer dan 3000 brieven, zes kloeke foliodelen publicaties en dan nog een omvangrijk persoonlijk archief. Voor Vossius heeft archiefonderzoek alleen maar wat aanvullend kruimelwerk opgeleverd. Maar goed, voor deze publicatie over Schonaeus was archiefonderzoek wel degelijk nodig, en dat heeft onder de bekwame handen van Van de Venne ons een rijk boek gegeven, waarmee nu ook deze invloedrijke ‘Terentius Christianus’ weer echt tot leven is gewekt.

C. S. M. Rademaker

Y. Rodríguez Pérez, *De Tachtigjarige Oorlog in Spaanse ogen. De Nederlanden in Spaanse historische en literaire teksten (circa 1548-1673)* (Dissertatie Utrecht 2003; Nijmegen: Vantilt, 2003, 344 blz., €24,90, ISBN 90 75697 91 0).

De geschiedenis van de relatie tussen Spanje en de Nederlanden is lange tijd een terrein geweest dat voorbehouden was aan voornamelijk Nederlandse en Belgische historici, vooral wanneer het over de periode van de Opstand gaat. De laatste jaren trekt ze echter meer en meer de aandacht van Spaanse historici, en steeds meer Spaanse onderzoekers zakken af naar Belgische en Nederlandse archieven om er op hun beurt onderzoek te verrichten naar de Spaanse kant van het conflict. Miguel Ángel Echevarría Bacigalupe en Manuel Herrero Sánchez zijn daar ongetwijfeld de beste voorbeelden van.

Yolanda Rodríguez Pérez sluit zich met *De Tachtigjarige Oorlog in Spaanse ogen* aan bij deze belangrijke evolutie. In dit in vlekkeloos Nederlands gestelde boek begeeft de auteur zich bovendien op compleet onbekend terrein. Zij bestudeert immers de visie(s) van de Spanjaarden over de Nederlanden en de Opstand, kortom, de keerzijde van de Zwarte Legende. Daarnaast besteedt zij ruim aandacht aan het Spaanse zelfbeeld zoals dat in confrontatie met deze visie(s) ontstond. Weliswaar deed Miguel Herrero García in 1928 een eerste poging om een overzicht te bieden van de stereotypen die over buitenlanders en het buitenland in Spanje de ronde deden, en heeft ook Johan Brouwer tot het onderzoek van deze beeldvorming bijgedragen, toch hielden beide auteurs zich veelal op de vlakke en boden ze nauwelijks analyse. De grote verdienste van Rodríguez is dat zij deze lacune heeft opgevuld.

De auteur deelt haar onderzoek chronologisch op. Het eerste deel wordt gewijd aan de periode 1568-1609, het tweede valt samen met het Twaalfjarig Bestand, en het derde behandelt de jaren 1621-1648. Een hoofdstuk over het beeld van de Nederlanden in Spanje tijdens de Oudheid en de Middeleeuwen gaat aan de analyse vooraf. Bovendien rondt ze haar onderzoek af met een hoofdstuk over de periode 1648-1673, toen de relatie tussen beide landen op korte tijd